Course name: Circular Economy Fundamentals

Week 11: Financing Circular Economy Initiatives and Investment Tools

Номи фан: Асосҳои иқтисоди даврӣ

(Circular Economy Fundamentals)

МАВЗӮИ 11: Маблағгузории ташаббусҳо дар соҳаи иқтисоди даврӣ ва инструментҳои сармоягузорӣ

Нақшаи лексия:

1. Асосҳои назариявии маблағгузории иқтисоди даврӣ ва нақши он дар рушди устувор
2. Воситаҳои молиявии дастгирии иқтисоди даврӣ ва маблағгузории сабз
3. Меъёрҳои ESG ва сармоягузории таъсиррасон дар низоми молиявии муосир
4. Идоракунии хавфҳо, баҳодиҳии самаранокӣ ва дурнамои рушди маблағгузории иқтисоди даврӣ

1. Асосҳои назариявии маблағгузории иқтисоди даврӣ ва нақши он дар рушди устувор

Гузариш ба иқтисоди даврӣ сармоягузориҳои назаррасро талаб менамояд. Барои ҷорӣ намудани технологияҳои инноватсионӣ, рушди инфрасохтори коркарди дубораи партовҳо, истифодаи манбаъҳои барқароршавандаи энергия ва такмил додани равандҳои истеҳсолӣ захираҳои молиявии зиёд заруранд. Маҳз ҳамин зарурат боиси ташаккули мафҳуми маблағгузории иқтисоди даврӣ гардид. Маблағгузории иқтисоди даврӣ маҷмӯи муносибатҳо, механизмҳо ва воситаҳои молиявиро дар бар мегирад, ки барои дастгирии лоиҳаҳо ва ташаббусҳои марбут ба истифодаи самараноки захираҳо, коҳиши партовҳо ва рушди технологияҳои экологӣ истифода мешаванд. Ҳадафи асосии чунин маблағгузорӣ таъмин намудани гузариш аз иқтисоди хаттӣ ба иқтисоди даврӣ мебошад.

Дар шароити муосир маблағгузории иқтисоди даврӣ ҳамчун ҷузъи муҳими маблағгузории устувор (Sustainable Finance) баррасӣ мегардад. Маблағгузории устувор равандест, ки ҳангоми қабули қарорҳои сармоягузорӣ на танҳо омилҳои иқтисодӣ, балки таъсири экологӣ ва иҷтимоӣ низ ба назар гирифта мешаванд. Ин равиш имкон медиҳад, ки рушди иқтисодӣ бо ҳифзи муҳити зист ва баланд бардоштани сатҳи зиндагии аҳолӣ ҳамоҳанг карда шавад. Яке аз омилҳои муҳими рушди маблағгузории иқтисоди даврӣ тағйирёбии иқлим мебошад. Афзоиши ҳарорати глобалӣ, зиёд гардидани офатҳои табиӣ, камшавии захираҳои об ва афзоиши ҳаҷми партовҳо нишон медиҳанд, ки истифодаи моделҳои анъанавии истеҳсол ва истеъмол дигар ҷавобгӯи талаботи замони муосир нестанд. Аз ин рӯ, давлатҳо, ташкилотҳои байналмилалӣ ва бахши хусусӣ бештар ба сармоягузорӣ дар самти иқтисоди даврӣ таваҷҷуҳ зоҳир менамоянд.

Дар солҳои охир иқтисоди даврӣ ба яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати иқтисодии бисёр кишварҳо табдил ёфтааст. Иттиҳоди Аврупо, Чин, Ҷопон ва як қатор давлатҳои дигар стратегияҳои махсуси рушди иқтисоди давриро қабул намудаанд. Ин стратегияҳо ба рушди технологияҳои тоза, баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳо ва ташкили низоми муосири идоракунии партовҳо равона шудаанд. Барои кишварҳои рӯ ба рушд низ иқтисоди даврӣ аҳамияти махсус дорад. Истифодаи самараноки захираҳо, кам кардани талафоти истеҳсолӣ ва ҷорӣ намудани технологияҳои инноватсионӣ метавонанд ба баланд гардидани рақобатпазирии иқтисоди миллӣ мусоидат намоянд. Ҳамзамон рушди иқтисоди даврӣ имконият медиҳад, ки вобастагӣ аз захираҳои маҳдуд коҳиш ёфта, сатҳи амнияти иқтисодӣ баланд гардад.

Ҳамин тариқ, иқтисоди даврӣ ҳамчун модели нави рушди иқтисодӣ барои таъмини истифодаи самараноки захираҳо, коҳиш додани таъсири манфии фаъолияти инсон ба муҳити зист ва татбиқи ҳадафҳои рушди устувор аҳамияти муҳим дорад. Дар навбати худ, маблағгузории иқтисоди даврӣ ҳамчун воситаи асосии таъмини гузариш ба ин модел

баромад намуда, барои рушди технологияҳои инноватсионӣ, баланд бардоштани рақобатпазирии иқтисодиёт ва ҳифзи муҳити зист заминаи мусоид фароҳам меорад.

2. Воситаҳои молиявии дастгирии иқтисоди даврӣ ва маблағгузории сабз

Дар шароити муосири рушди иқтисодиёти ҷаҳонӣ татбиқи принсипҳои иқтисоди даврӣ ва гузариш ба модели рушди устувор бе ҷалби захираҳои молиявии зарурӣ ғайриимкон мебошад. Барои рушди технологияҳои каммасраф, истифодаи манбаъҳои барқароршавандаи энергия, коркарди дубораи партовҳо ва истеҳсоли маҳсулоти экологӣ сармоягузориҳои назаррас талаб карда мешаванд. Аз ин рӯ, дар таҷрибаи байналмилалӣ маҷмӯи воситаҳои молиявӣ ташаккул ёфтааст, ки ба маблағгузории лоиҳаҳои экологӣ ва ташаббусҳои иқтисоди даврӣ равона шудаанд. Барои дарки беҳтари низоми маблағгузории иқтисоди даврӣ пеш аз ҳама воситаҳои асосии молиявии истифодашавандаро баррасӣ менамоем.

Ҷадвали 2.1. Воситаҳои асосии молиявии дастгирии иқтисоди даврӣ

Воситаи молиявӣ	**Ҳадафи асосӣ**	**Самти истифода**
Green Bonds	Ҷалби сармоя барои лоиҳаҳои экологӣ	Энергетикаи сабз, нақлиёти сабз, идоракунии партовҳо
Green Loans	Маблағгузории лоиҳаҳои экологӣ	Технологияҳои каммасраф, панелҳои офтобӣ
Sustainable Funds	Сармоягузорӣ ба ширкатҳои устувор	Лоиҳаҳои ESG ва рушди устувор
Impact Investing	Фоидаи молиявӣ ва иҷтимоӣ	Лоиҳаҳои иҷтимоӣ ва экологӣ
Climate Finance	Мубориза бо тағйирёбии иқлим	Кам кардани партовҳои карбон
Blended Finance	Ҷалби сармояи давлатӣ ва хусусӣ	Лоиҳаҳои бузурги инфрасохторӣ
Carbon Finance	Савдои квотаҳои карбон	Иқтисодиёти камкарбон
Green FinTech	Рақамикунонии маблағгузории сабз	Мониторинг ва ҷалби сармоя

Тавре ки аз ҷадвал бармеояд, ҳар як воситаи молиявӣ вазифаи махсус дошта, барои татбиқи ҳадафҳои иқтисоди даврӣ ва рушди устувор истифода мешавад. Яке аз воситаҳои муҳимтарини маблағгузории сабз облигатияҳои сабз (Green Bonds) мебошанд. Облигацияҳои сабз коғазҳои қиматноке мебошанд, ки барои ҷалби сармоя ба лоиҳаҳои дорои манфиатҳои экологӣ бароварда мешаванд. Маблағҳои ҷалбшуда одатан барои рушди энергетикаи барқароршаванда, баланд бардоштани самаранокии энергетикӣ, идоракунии партовҳо, ҳифзи захираҳои об ва коҳиши партовҳои газҳои гулхонаӣ истифода мешаванд.

Аввалин облигатсияҳои сабз соли 2007 аз ҷониби Бонки Сармоягузории Аврупо (European Investment Bank) бароварда шуданд. Баъдан ин воситаи молиявӣ дар тамоми ҷаҳон паҳн гардид. Имрӯз бозори облигацияҳои сабз яке аз бозорҳои босуръат рушдёбандаи молиявӣ ба ҳисоб меравад. Воситаи дигари муҳими маблағгузорӣ қарзҳои сабз (Green

Loans) мебошанд. Қарзҳои сабз аз ҷониби бонкҳо ва муассисаҳои молиявӣ барои татбиқи лоиҳаҳое пешниҳод мешаванд, ки ба беҳтар гардидани вазъи муҳити зист мусоидат менамоянд. Корхонаҳо метавонанд чунин қарзҳоро барои харидории таҷҳизоти каммасраф, насби панелҳои офтобӣ, коркарди дубораи партовҳо ва баланд бардоштани самаранокии истеҳсолот истифода намоянд.

Дар солҳои охир фондҳои устувор (Sustainable Funds) низ мавқеи муҳимро ишғол намудаанд. Ин фондҳо сармояи худро ба ширкатҳо ва лоиҳаҳое равона менамоянд, ки ба талаботи рушди устувор ҷавобгӯ мебошанд. Ҳангоми интихоби объектҳои сармоягузорӣ чунин фондҳо ба омилҳои экологӣ, иҷтимоӣ ва идоракунӣ диққати махсус медиҳанд. Яке аз самтҳои босуръат рушдёбандаи маблағгузории устувор сармоягузории таъсиррасон (Impact Investing) мебошад. Ҳадафи асосии чунин сармоягузорӣ гирифтани фоидаи молиявӣ дар якҷоягӣ бо ба даст овардани натиҷаҳои мусбати иҷтимоӣ ва экологӣ мебошад. Дар доираи чунин сармоягузорӣ маблағҳо ба ширкатҳо ва лоиҳаҳое равона карда мешаванд, ки ба коҳиши ифлосшавии муҳити зист, сарфаи захираҳо ва беҳтар гардидани сатҳи зиндагии аҳолӣ мусоидат менамоянд. Маблағгузории иқлимӣ (Climate Finance) низ яке аз воситаҳои муҳими дастгирии иқтисоди даврӣ ба ҳисоб меравад. Ин намуди маблағгузорӣ барои татбиқи чорабиниҳое истифода мешавад, ки ба коҳиш додани таъсири тағйирёбии иқлим ва мутобиқшавӣ ба он равона шудаанд. Ташкилотҳои байналмилалӣ ҳамасола миллиардҳо долларро барои маблағгузории чунин лоиҳаҳо ҷудо менамоянд.

Дар амалияи байналмилалӣ механизми маблағгузории омехта (Blended Finance) низ васеъ истифода мешавад. Моҳияти ин механизм дар муттаҳид намудани сармояи давлатӣ, хусусӣ ва маблағҳои ташкилотҳои байналмилалӣ ифода меёбад. Ин усул имкон медиҳад, ки хавфҳои сармоягузорӣ коҳиш ёфта, ҷалби сармоя ба лоиҳаҳои иқтисоди даврӣ осонтар гардад. Яке аз воситаҳои нисбатан нави молиявӣ маблағгузории карбон (Carbon Finance) мебошад. Ин восита ба савдои квотаҳои партовҳои карбон асос ёфтааст. Корхонаҳое, ки ҳаҷми партовҳои худро кам менамоянд, метавонанд ҳуқуқҳои иловагии партовро ба дигар ширкатҳо фурӯшанд. Ин механизм ширкатҳоро барои коҳиши таъсири манфии экологӣ ҳавасманд месозад. Дар солҳои охир технологияҳои рақамӣ низ ба рушди маблағгузории устувор таъсири назаррас расонидаанд. Пайдоиши Green FinTech имконият медиҳад, ки равандҳои ҷалби сармоя, мониторинги лоиҳаҳо ва арзёбии натиҷаҳои экологӣ самараноктар гарданд.

Таҷрибаи байналмилалӣ нишон медиҳад, ки воситаҳои гуногуни маблағгузории сабз аллакай дар фаъолияти бисёр ташкилотҳо ва ширкатҳои пешрафта истифода мешаванд.

Ҷадвали 2.2. Таҷрибаи байналмилалии истифодаи воситаҳои молиявии сабз

Ташкилот ё ширкат	Воситаи молиявӣ	Ҳадафи истифода
European Investment Bank	Green Bonds	Маблағгузории лоиҳаҳои энергетикаи сабз
Apple Inc.	Green Bonds	Кам намудани партовҳои карбон ва истифодаи энергияи тоза
World Bank	Climate Finance	Дастгирии лоиҳаҳои иқлимӣ
EBRD	Green Loans	Маблағгузории технологияҳои каммасраф
Philips	Impact Investing ва Circular Business Model	Истифодаи дубораи таҷҳизот

Ташкилот ё ширкат	Воситаи молиявӣ	Ҳадафи истифода
European Union	Blended Finance	Рушди иқтисоди даврӣ ва European Green Deal

Мисоли муваффақи татбиқи воситаҳои молиявии иқтисоди даврӣ фаъолияти ширкати Philips мебошад. Ширкат модели «Product as a Service»-ро ҷорӣ намуда, ба ҷои фурӯши таҷҳизот хизматрасонӣ пешниҳод мекунад. Ин равиш имкон медиҳад, ки таҷҳизот баъд аз анҷоми муҳлати истифода аз нав коркард ё барқарор карда шавад. Дар баробари афзалиятҳо, истифодаи воситаҳои молиявии иқтисоди даврӣ бо мушкилоти муайян низ рӯ ба рӯ мебошад. Набудани стандартҳои ягонаи байналмилалӣ, сатҳи пасти рушди бозорҳои молиявӣ дар баъзе кишварҳо, норасоии иттилоот ва хавфи «сабзнамоӣ» (greenwashing) метавонанд самаранокии маблағгузории устуворро маҳдуд созанд. Ҳамин тариқ, облигацияҳои сабз, қарзҳои сабз, фондҳои устувор, сармоягузории таъсиррасон, маблағгузории иқлимӣ, маблағгузории омехта, маблағгузории карбон ва технологияҳои Green FinTech аз ҷумлаи воситаҳои муҳими молиявии дастгирии иқтисоди даврӣ ба ҳисоб мераванд. Истифодаи самараноки онҳо имконият медиҳад, ки гузариш ба модели рушди устувор суръат гирифта, истифодаи оқилонаи захираҳо, ҳифзи муҳити зист ва рушди иқтисодии дарозмуддат таъмин карда шавад.

3.Нақши ESG дар рушди маблағгузории устувор

Пайдоиши меъёрҳои ESG ба рушди консепсияи маблағгузории устувор алоқаманд мебошад. Дар солҳои охири асри XX ва ибтидои асри XXI сармоягузорон тадриҷан ба хулоса омаданд, ки натиҷаҳои молиявии ширкатҳо танҳо аз нишондиҳандаҳои иқтисодӣ вобаста нестанд. Масъалаҳои экологӣ, муносибат бо кормандон, сатҳи шаффофияти идоракунӣ ва масъулияти иҷтимоӣ низ метавонанд ба фаъолияти дарозмуддати ширкат таъсири ҷиддӣ расонанд. Аз ин рӯ, ҳангоми қабули қарорҳои сармоягузорӣ ба ғайр аз нишондиҳандаҳои молиявӣ омилҳои ESG низ ба назар гирифта мешаванд.

Тибқи маълумоти Созмони Милали Муттаҳид, ворид намудани меъёрҳои ESG ба фаъолияти ташкилотҳо метавонад ба коҳиши хавфҳои молиявӣ, баланд гардидани эътимоди сармоягузорон ва беҳтар шудани нишондиҳандаҳои устувории корпоративӣ мусоидат намояд.

Ҷадвали 3.1. Сохтори меъёрҳои ESG

Компонент	Самти баҳодиҳӣ	Нишондиҳандаҳои асосӣ
Environmental (E)	Муҳити зист	Партовҳои карбон, истифодаи энергия, идоракунии партовҳо, истифодаи захираҳо
Social (S)	Масъалаҳои иҷтимоӣ	Ҳуқуқи кормандон, амнияти меҳнат, баробарӣ, ҳифзи истеъмолкунандагон
Governance (G)	Идоракунии корпоративӣ	Шаффофият, ҳисоботдиҳӣ, сиёсати зиддикоррупсионӣ, ҳуқуқи саҳмдорон

Тавре ки аз ҷадвал бармеояд, ESG тамоми самтҳои асосии фаъолияти устувори ширкатро дар бар мегирад ва барои баҳодиҳии ҳамаҷонибаи фаъолияти ташкилот истифода мешавад.

Яке аз воситаҳои муҳими маблағгузории устувор арзёбии ESG (ESG Assessment) мебошад. Ин раванд имкон медиҳад, ки фаъолияти ширкат аз нуқтаи назари экологӣ, иҷтимоӣ ва идоракунӣ таҳлил карда шавад. Натиҷаҳои чунин арзёбӣ ба сармоягузорон барои муайян намудани сатҳи хавфҳо ва имкониятҳои сармоягузорӣ кӯмак мерасонанд. Дар амалия бисёр ташкилотҳои байналмилалӣ рейтингҳои ESG (ESG Rating)-ро таҳия менамоянд. Рейтингҳо нишон медиҳанд, ки фаъолияти ширкат то чӣ андоза ба принсипҳои рушди устувор ҷавобгӯ мебошад. Ширкатҳое, ки рейтинги баланди ESG доранд, одатан

имкониятҳои беҳтари ҷалби сармоя ва сатҳи баланди эътимоди сармоягузоронро соҳиб мегарданд.

Ҳисоботдиҳии ESG (ESG Reporting) яке аз воситаҳои муҳими таъмини шаффофияти фаъолияти корпоративӣ мебошад. Тавассути чунин ҳисобот ширкатҳо маълумотро оид ба фаъолияти экологӣ, иҷтимоӣ ва идоракунии худ пешниҳод менамоянд.

Ҷадвали 3.2. Стандартҳои асосии байналмилалии ESG Reporting

Стандарт	Номи пурра	Ҳадафи асосӣ
GRI	Global Reporting Initiative	Ҳисоботдиҳии устуворӣ
SASB	Sustainability Accounting Standards Board	Баҳодиҳии омилҳои устуворӣ барои сармоягузорон
TCFD	Task Force on Climate-related Financial Disclosures	Ошкор намудани хавфҳои иқлимӣ
ISSB	International Sustainability Standards Board	Муттаҳидсозии стандартҳои ҳисоботдиҳӣ

Истифодаи ин стандартҳо ба баланд гардидани шаффофияти бозорҳои молиявӣ ва беҳтар шудани муқоисаи фаъолияти ширкатҳо мусоидат менамояд.

Дар солҳои охир сармоягузории таъсиррасон (Impact Investing) ба яке аз самтҳои босуръат рушдёбандаи маблағгузории устувор табдил ёфтааст. Ҳадафи асосии он гирифтани фоидаи молиявӣ ва ҳамзамон ба даст овардани натиҷаҳои мусбати иҷтимоӣ ва экологӣ мебошад.

Ҷадвали 3.3. Фарқияти сармоягузории анъанавӣ ва сармоягузории таъсиррасон

Меъёр	Сармоягузории анъанавӣ	Сармоягузории таъсиррасон
Ҳадафи асосӣ	Максимизатсияи фоида	Фоида ва таъсири иҷтимоӣ
Меъёрҳои баҳодиҳӣ	Нишондиҳандаҳои молиявӣ	Нишондиҳандаҳои молиявӣ ва иҷтимоӣ
Арзёбии натиҷаҳо	ROI	ROI ва SROI
Таъсири экологӣ	Дуюмдараҷа	Яке аз ҳадафҳои асосӣ
Давраи натиҷаҳо	Кӯтоҳмуддат	Дарозмуддат

Тавре ки аз ҷадвал бармеояд, сармоягузории таъсиррасон аз сармоягузории анъанавӣ бо он фарқ мекунад, ки натиҷаҳои иҷтимоӣ ва экологӣ низ ҳамчун ҳадафи асосии сармоягузорӣ арзёбӣ мегарданд.

Имрӯз бисёр ширкатҳои бузурги ҷаҳонӣ стратегияҳои ESG-ро фаъолона истифода мебаранд. Аз ҷумла, BlackRock, Microsoft, Unilever ва Nestlé меъёрҳои ESG-ро ба низоми идоракунӣ ва сиёсати сармоягузории худ ворид намудаанд. Таҳқиқотҳои Harvard Business School нишон медиҳанд, ки ширкатҳои дорои нишондиҳандаҳои баланди ESG нисбат ба дигар ширкатҳо қобилияти бештари ҷалби сармоя ва нигоҳ доштани суботи молиявиро доранд.

Ҳамин тариқ, меъёрҳои ESG ва сармоягузории таъсиррасон ба яке аз самтҳои калидии рушди низоми молиявии муосир табдил ёфтаанд. Онҳо имкон медиҳанд, ки фаъолияти иқтисодӣ бо ҳадафҳои рушди устувор мутобиқ гардида, ҳамзамон самаранокии молиявӣ, ҳифзи муҳити зист ва рушди иҷтимоӣ таъмин карда шавад. Дар шароити муосир истифодаи меъёрҳои ESG ба воситаи муҳими баланд бардоштани рақобатпазирии ширкатҳо ва ҷалби сармоягузориҳои дарозмуддат табдил ёфтааст.

4. Идоракунии хавфҳо, баҳодиҳии самаранокӣ ва дурнамои рушди маблағгузории иқтисоди даврӣ

Дар шароити муосири рушди иқтисодиёти ҷаҳонӣ маблағгузории иқтисоди даврӣ ва ташаббусҳои рушди устувор на танҳо имкониятҳои нави сармоягузориро фароҳам меоранд, балки бо хавфҳои муайяни иқтисодӣ, экологӣ, иҷтимоӣ ва институтсионалӣ низ алоқаманд мебошанд. Аз ин рӯ, масъалаҳои идоракунии хавфҳо, баҳодиҳии самаранокии сармоягузорӣ

ва муайян намудани дурнамои рушди маблағгузории устувор ба яке аз самтҳои муҳими фаъолияти ташкилотҳои молиявӣ табдил ёфтаанд.

4.1. Моҳият ва аҳамияти идоракунии хавфҳо

Идоракунии хавфҳо (Risk Management) маҷмӯи усулҳо ва чорабиниҳое мебошад, ки барои муайян намудан, арзёбӣ кардан, назорат ва коҳиш додани хавфҳои эҳтимолӣ истифода мешаванд. Дар доираи маблағгузории иқтисоди даврӣ идоракунии хавфҳо барои ҳифзи манфиатҳои сармоягузорон, таъмини суботи молиявӣ ва баланд бардоштани самаранокии лоиҳаҳо аҳамияти калон дорад.

Бо рушди маблағгузории устувор доираи хавфҳои анъанавии молиявӣ васеъ гардидааст. Имрӯз ташкилотҳои молиявӣ бояд на танҳо хавфҳои иқтисодӣ, балки таъсири омилҳои экологӣ, иҷтимоӣ ва идоракуниро низ ба назар гиранд.

4.2. Намудҳои асосии хавфҳо дар маблағгузории иқтисоди даврӣ

Дар амалияи муосир якчанд гурӯҳи асосии хавфҳо фарқ карда мешаванд.

Навъи хавф	**Мазмун**
Хавфи иқлимӣ (Climate Risk)	Хавфҳое, ки дар натиҷаи тағйирёбии иқлим, хушксолӣ, обхезӣ ва дигар офатҳои табиӣ ба вуҷуд меоянд
Хавфи гузариш (Transition Risk)	Хавфҳое, ки ҳангоми гузариши иқтисодиёт ба модели рушди камкарбон ба вуҷуд меоянд
Хавфи иҷтимоӣ (Social Risk)	Вайроншавии ҳуқуқи кормандон, нобаробарии иҷтимоӣ ва мушкилоти иҷтимоӣ
Хавфи идоракунӣ (Governance Risk)	Коррупсия, шаффоф набудани фаъолият ва идоракунии ғайрисамаранок
Хавфи бозорӣ (Market Risk)	Тағйирёбии нархҳо, талабот ва вазъи бозор
Хавфи обрӯ (Reputational Risk)	Паст шудани эътибори ширкат дар назди ҷомеа ва сармоягузорон

Яке аз хавфҳои муҳимтарини замони муосир хавфи иқлимӣ мебошад. Тибқи таҳқиқоти Хазинаи Байналмилалии Асъор (IMF), тағйирёбии иқлим метавонад ба яке аз манбаъҳои асосии ноустувории молиявии ҷаҳонӣ табдил ёбад. Зарарҳое, ки аз обхезӣ, хушксолӣ, сӯхторҳои ҷангал ва дигар офатҳои табиӣ ба вуҷуд меоянд, метавонанд ба фаъолияти ширкатҳо ва бозорҳои молиявӣ таъсири ҷиддӣ расонанд. Дар баробари ин, хавфи гузариш низ аҳамияти калон дорад. Масалан, ширкатҳое, ки фаъолияти онҳо ба истифодаи ангишт, нафту газ вобаста мебошад, метавонанд дар натиҷаи сиёсати коҳиши партовҳои карбон ва ҷорӣ гардидани андозҳои экологӣ бо мушкилоти иқтисодӣ рӯ ба рӯ шаванд.

4.3. Усулҳои идоракунии хавфҳо

Дар амалияи байналмилалӣ як қатор усулҳо барои идоракунии хавфҳои маблағгузории устувор истифода мешаванд.

Усул	**Тавсиф**
ESG Assessment	Арзёбии омилҳои экологӣ, иҷтимоӣ ва идоракунӣ
Sustainability Reporting	Ҳисоботдиҳии устуворӣ
Climate Stress Testing	Санҷиши устувории ширкат нисбат ба хавфҳои иқлимӣ
Diversification	Диверсификатсияи сармоягузорӣ
Insurance Mechanisms	Механизмҳои суғуртавӣ
Due Diligence	Санҷиши пешакии хавфҳо ва имкониятҳои лоиҳа

Яке аз воситаҳои муҳимтарини идоракунии хавфҳо арзёбии ESG мебошад. Ин усул ба сармоягузорон имкон медиҳад, ки пеш аз сармоягузорӣ таъсири омилҳои экологӣ, иҷтимоӣ ва идоракуниро ба фаъолияти ширкат арзёбӣ намоянд.

Масалан, ширкати бузурги сармоягузории BlackRock меъёрҳои ESG-ро ҳамчун қисми ҷудонашавандаи низоми идоракунии хавфҳои худ истифода мебарад. Роҳбарияти ширкат

изҳор намудааст, ки «Climate Risk is Investment Risk», яъне «хавфҳои иқлимӣ хавфҳои сармоягузорӣ мебошанд». Ин маънои онро дорад, ки тағйирёбии иқлим метавонад ба фаъолияти ширкатҳо, истеҳсолот, занҷираҳои таъминот ва бозорҳои молиявӣ таъсири мустақим расонад. Барои мисол, обхезиҳо, хушксолӣ ё офатҳои табиӣ метавонанд фаъолияти корхонаҳоро қатъ намуда, ба даромаднокии онҳо зарар расонанд. Аз ин рӯ, имрӯз хавфҳои экологӣ ҳамчун қисми муҳими хавфҳои молиявӣ арзёбӣ мегарданд.

4.4. Баҳодиҳии самаранокии маблағгузории иқтисоди даврӣ

Яке аз масъалаҳои муҳими маблағгузории устувор баҳодиҳии самаранокии лоиҳаҳо мебошад. Бар хилофи сармоягузориҳои анъанавӣ, дар ин ҷо на танҳо натиҷаҳои иқтисодӣ, балки таъсири экологӣ ва иҷтимоӣ низ баҳогузорӣ карда мешаванд. Самаранокии маблағгузории иқтисоди даврӣ тавассути як қатор нишондиҳандаҳо арзёбӣ карда мешавад.

Нишондиҳанда	**Мазмун**
ROI (Return on Investment)	Даромаднокии сармоягузорӣ
SROI (Social Return on Investment)	Самаранокии иҷтимоии сармоягузорӣ
Carbon Reduction	Ҳаҷми коҳиши партовҳои карбон
Resource Efficiency	Самаранокии истифодаи захираҳо
Recycling Rate	Сатҳи коркарди дубораи мавод
Circularity Rate	Дараҷаи даврияти истифодаи захираҳо

Масалан, агар лоиҳаи коркарди дубораи пластик имконият диҳад, ки ҳаҷми партовҳо 40 фоиз коҳиш ёфта, хароҷоти истеҳсолӣ кам гардад, чунин лоиҳа ҳам аз нуқтаи назари иқтисодӣ ва ҳам аз нуқтаи назари экологӣ самаранок ҳисобида мешавад.

Дар солҳои охир нишондиҳандаи SROI аҳамияти махсус пайдо кардааст. Ин нишондиҳанда муайян менамояд, ки ҳар як воҳиди сармоягузорӣ ба ҷомеа чӣ қадар арзиши иҷтимоӣ меорад.

4.5. Мушкилоти баҳодиҳӣ ва идоракунии хавфҳо

Бо вуҷуди рушди босуръати маблағгузории устувор як қатор мушкилот ҳанӯз вуҷуд доранд. Ба онҳо дохил мешаванд:

- набудани стандартҳои ягонаи байналмилалӣ;
- мушкилоти ҷамъоварии маълумоти ESG;
- норасоии мутахассисони соҳибтаҷриба;
- хавфи greenwashing;
- мушкилоти муқоисаи нишондиҳандаҳои ширкатҳои гуногун.

Падидаи greenwashing яке аз масъалаҳои ҷиддии замони муосир мебошад. Дар чунин ҳолат ширкатҳо фаъолияти худро ҳамчун фаъолияти экологӣ муаррифӣ менамоянд, аммо дар амал ба талаботи рушди устувор ҷавобгӯ нестанд.

4.6. Дурнамои рушди маблағгузории иқтисоди даврӣ

Дар оянда нақши маблағгузории иқтисоди даврӣ боз ҳам афзоиш хоҳад ёфт. Ин раванд пеш аз ҳама бо зарурати расидан ба Ҳадафҳои рушди устувори Созмони Милали Муттаҳид (SDGs), коҳиш додани таъсири тағйирёбии иқлим ва рушди иқтисодиёти камкарбон алоқаманд мебошад.

Самтҳои асосии рушди минбаъда чунин мебошанд:

- Густариши бозори облигацияҳои сабз ва воситаҳои молиявии устувор;
- Рушди технологияҳои Green FinTech;
- Истифодаи зеҳни сунъӣ (Artificial Intelligence) дар арзёбии хавфҳо;
- Татбиқи Big Data барои таҳлили ESG;
- Такмили стандартҳои байналмилалии ҳисоботдиҳии устувор;
- Афзоиши ҳаҷми сармоягузориҳои таъсиррасон.

Технологияҳои рақамӣ имрӯз имконият медиҳанд, ки ҳаҷми бузурги маълумот дар бораи фаъолияти ширкатҳо коркард гардида, хавфҳои экологӣ ва иҷтимоӣ пешакӣ пешгӯӣ карда шаванд. Ин раванд сифати қабули қарорҳои сармоягузориро беҳтар менамояд.

Идоракунии хавфҳо, баҳодиҳии самаранокӣ ва муайян намудани дурнамои рушд аз ҷумлаи унсурҳои асосии маблағгузории иқтисоди даврӣ ба ҳисоб мераванд. Арзёбии дурусти хавфҳо, истифодаи нишондиҳандаҳои муосири самаранокӣ ва татбиқи технологияҳои нав имконият медиҳанд, ки сармоягузориҳои устувор самараноктар гардида, ба рушди иқтисодӣ, ҳифзи муҳити зист ва баланд гардидани сатҳи зиндагии аҳолӣ мусоидат намоянд.